

مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی
کلانشهر تبریز

خلاصه گزارش مدیریتی و سیاست‌گذاری
به شورای اسلامی شهر تبریز
در حوزه سرویس‌های بهداشتی

۱۴۰۰

معاونت پژوهشی مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی
کلانشهر تبریز

**عنوان گزارش: خلاصه گزارش سیاستی و مدیریتی از وضعیت سرویس های بهداشتی شهر تبریز
(محدوده زمانی اردیبهشت ۱۳۹۹)**

تهیه و تنظیم کنندگان: معاونت پژوهشی مرکز پژوهش های شورای شهر تبریز

**مستخرج از طرح پژوهشی مرکز پژوهش های شورای شهر با عنوان " مطالعه وضعیت سرویس
های بهداشتی عمومی کلان شهر تبریز "**

تاریخ انتشار: بهمن ماه ۱۴۰۰

۱- مقدمه

سرویس های بهداشتی عمومی یکی از مؤلفه های مهم شهری بوده و همه روزه مورد مراجعه شهروندان قرار میگیرند. اهمیت بهداشت عمومی و دقت در حفظ سلامت جامعه، از شاخص های رفاه و پیشرفت هر مجموعه شهری محسوب می شود بطوریکه دسترسی به مؤلفه های بهداشتی مناسب و کافی برای همگان یکی از اهداف توسعه پایدار می باشد. زمانی که در یک شهر، بهداشت عمومی به واسطه نبود خدمات رفاهی ضروری نظیر سرویس های بهداشتی، با مسئله و چالش روبه رو می شود، آسیب هایی گریبانگیر جامعه خواهد شد که در صورت تداوم، تأثیرات نامطلوبی بر جا می گذارد. کارشناسان مسائل بهداشتی معتقدند که سرویس های بهداشتی از نقاط خطر خیز و نا ایمن جامعه محسوب می شوند. نبود استانداردهای لازم در عمده چشمه های موجود در سطح شهر، تهدیدهای فراگیری پیش روی شهر قرار داده است. جاگیری نامناسب، عدم رعایت مسائل بهداشتی در تاسیس و نگهداری، نورگیری نامناسب، غیرقابل استفاده بودن برخی از سرویس ها، نبود متولی دلسوز در مدیریت و نظافت چشمه ها، نبود ناظر بهداشتی، بخشی از مسائلی است که با آن روبه رو هستیم. این گزارش به بررسی سرویس های بهداشتی سطح کلانشهر تبریز با لحاظ شاخص های اصلی مرقوم در جدول ذیل و ۴۶ معیار مذکور در آئین نامه بهداشت محیط و شاخصهای اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا می پردازد.

شاخص
برخورداری مناطق از سرویس بهداشتی
نرخ دسترسی مناطق به سرویس بهداشتی
سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی
سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی زنانه
سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی مردانه

۲- شرح وضعیت موجود (بررسی شاخص ها)

۲-۱) نرخ برخورداری مناطق از سرویس های بهداشتی

مناطق	تعداد سرویس های بهداشتی	درصد برخورداری	رتبه منطقه به لحاظ برخورداری
۱	۱۵	۶/۶۴	۸
۲	۳۷	۱۶/۳۷	۲
۳	۲۴	۱۰/۶۲	۴
۴	۳۰	۱۳/۲۷	۳
۵	۱۶	۷/۰۸	۷
۶	۱۴	۶/۱۹	۹
۷	۱۸	۷/۹۶	۵
۸	۴۰	۱۷/۷	۱
۹	۴	۱/۷۷	۱۱
۱۰	۱۷	۷/۵۲	۶
عون بن علی	۱۱	۴/۸۷	۱۰
مجموع	۲۲۶	۱۰۰	

با توجه به یافته ها، فراوانی سرویس های بهداشتی عمومی در سطح شهر تبریز برابر با ۲۲۶ سرویس بهداشتی عمومی در قالب سرویس های بهداشتی وابسته به شهرداری تبریز و سازمانهای وابسته به آن می باشد. بدین اساس از مجموع سرویس های بهداشتی عمومی سطح شهر تبریز، ۶/۶۴ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه یک، ۱۶/۳۷ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه دو، ۶۲/۱۰ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه سه، ۱۳/۲۷ درصد سرویسهای بهداشتی در منطقه چهار، ۷/۰۸ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه پنج، ۶/۱۹ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه شش، ۷/۹۶ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه هفت، ۷/۱۷ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه هشت، ۱/۷۷ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه نه، ۷/۵۲ درصد سرویس های بهداشتی در منطقه ده و ۴/۸۷ درصد سرویس های بهداشتی در محدوده عون بن علی قرار دارد. بنابراین، منطقه هشت دارای بیشترین و منطقه نه دارای کمترین تعداد سرویس های بهداشتی عمومی می باشد.

۲-۲) نرخ دسترسی مناطق به سرویس های بهداشتی

مناطق	تعداد سرویس های بهداشتی	مساحت مناطق (کیلومتر)	رتبه منطقه به لحاظ مساحت	نرخ دسترسی
۱	۱۵	۱۶/۲۷	۷	۰/۹۲
۲	۳۷	۲۱/۰۶	۶	۱/۷۶
۳	۲۴	۲۷/۹	۴	۰/۸۶
۴	۳۰	۲۵/۳۵	۵	۱/۱۸
۵	۱۶	۳۵/۹۲	۲	۰/۴۵
۶	۱۴	۷۲/۷۶	۱	۰/۱۹
۷	۱۸	۲۸/۷۵	۳	۰/۶۳
۸	۴۰	۳/۸۸	۱۱	۱۰/۳۱
۹	۴	۷/۶۴	۹	۰/۵۲
۱۰	۱۷	۱۰/۸۸	۸	۱/۵۶
عون بن علی	۱۱	۵/۶	۱۰	۱/۹۶
مجموع	۲۲۶	۱۰۰		

طبق جدول فوق، شاخص دسترسی مناطق به سرویس های بهداشتی، به صورت نامتعاقل و نامتوازن می باشد.

۲-۳) سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی

مناطق	تعداد سرویس های بهداشتی (چشمه)	جمعیت	سرانه دسترسی	رتبه سرانه دسترسی
۱	۹۹	۲۱۸۶۴۷	۰/۴۶	۱۰
۲	۳۲۱	۱۹۶۵۰۷	۱/۶۳	۳
۳	۱۱۴	۲۲۹۴۷۴	۰/۵	۷
۴	۱۵۵	۳۱۵۱۸۳	۰/۴۹	۸
۵	۸۸	۱۲۶۱۲۴	۰/۷	۶
۶	۷۹	۹۸۹۱۰	۰/۸	۵
۷	۱۳۵	۱۵۵۸۷۲	۰/۸۷	۴
۸	۳۵۱	۲۹۳۸۴	۱۱/۹۵	۲
۹	۲۵	۶۳۴	۳۹/۴۳	۱
۱۰	۸۸	۱۸۷۹۵۸	۰/۴۷	۹
عون بن علی	۱۴۰	--	--	--
مجموع	۱۴۰۰	۱۰۰	--	--

جدول فوق نشان می دهد بالاترین سرانه دسترسی به سرویس های بهداشتی عمومی متعلق به منطقه نه می باشد؛ البته علت این امر را می توان جمعیت کم این منطقه نسبت به سایر مناطق دانست . همچنین، منطقه یک نیز دارای پایینترین سرانه دسترسی می باشد . توزیع سرویس های بهداشتی عمومی به نسبت جمعیت مناطق از عدم تعادل برخوردار می باشد.

۴-۲) سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی مردانه

مناطق	تعداد سرویس های بهداشتی مردانه (چشمه)	جمعیت مردان	سرانه دسترسی	کمبود
۱	۵۰	۱۱۲۶۲۸	۰/۴۹	۵۲
۲	۱۶۱	۹۶۵۸۸	۱/۸۳	-
۳	۶۱	۱۱۵۹۳۴	۰/۵۸	۴۴
۴	۷۹	۱۵۸۶۹۸	۰/۵۵	۶۵
۵	۴۱	۶۳۴۸۴	۰/۷۱	۱۷
۶	۳۹	۵۰۳۴۶	۰/۸۵	۷
۷	۷۰	۷۸۹۳۰	۰/۹۸	۲
۸	۲۴۳	۱۴۲۰۱	۱۸/۸۲	-
۹	۸	۳۲۲	۲۷/۳۳	-
۱۰	۴۹	۹۵۵۳۰	۰/۵۶	۳۸
عون بن علی	۶۵	--	--	--
مجموع	۸۰۱	۸۷۶۶۶۱	۱/۱۲	۲۲۵

این سرانه از تقسیم تعداد چشمه های سرویس بهداشتی به جمعیت (به تفکیک جنسیت)، ضرب در استاندارد ASEAN (۱۱۰۰ برای مردان و ۵۵۰ برای زنان) حاصل میشود. عدد حاصل از این عمل، باید از یک و بزرگتر از یک باشد تا مطلوب تلقی گردد. میشود، منطقه نه با سرانه ۲۷/۳۳ دارای بالاترین مطلوبیت می باشد. در ادامه منطقه هشت با سرانه ۱۸/۸۲ در رتبه دوم قرار دارد. همچنین، کمترین مطلوبیت نیز متعلق به منطقه یک، با سرانه ۰/۴۹ میباشد. علاوه بر این، مشاهده می گردد که سرانه کل دسترسی به سرویسهای بهداشتی مردانه برابر با ۱/۵۶ میباشد که مطلوب تلقی می گردد. بنابراین، میتوان چنین گفت که این مطلوبیت در سطح مناطق بهصورت مناسب توزیع نشده است؛ چرا که اکثر مناطق دارای سرانه کمتر از یک می باشند. در این راستا، مشاهده می شود که در مجموع ۲۲۵ چشمه کمبود در سرویس های بهداشتی عمومی مردانه وجود دارد؛ بیشترین کمبود نیز در منطقه چهار با ۶۵ چشمه می باشد.

۵-۲) سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی زنانه

مناطق	تعداد سرویس های بهداشتی زنانه (چشمه)	جمعیت زنان	سرانه دسترسی	کمبود
۱	۴۸	۱۰۶۰۱۹	۰/۲۵	۱۴۴
۲	۱۵۸	۹۹۹۱۹	۰/۸۷	۲۳
۳	۵۰	۱۱۳۵۴۰	۰/۲۴	۱۵۶
۴	۷۲	۱۵۶۴۸۵	۰/۲۵	۲۱۲
۵	۴۲	۶۲۶۴۰	۰/۳۷	۷۲
۶	۳۴	۴۸۵۶۴	۰/۳۹	۵۴
۷	۵۸	۷۶۹۴۲	۰/۴۱	۸۲
۸	۱۰۰	۱۵۱۸۳	۳/۶۲	-
۹	۸	۳۱۲	۱۴/۱	-
۱۰	۲۹	۹۲۴۲۸	۰/۱۷	۱۳۹
عون بن علی	۶۴	--	--	--
مجموع	۵۵۹	۷۷۲۰۳۲	۰/۳۹	۸۸۲

طبق جدول فوق، منطقه نه با سرانه ۱۴ / ۱ دارای بالاترین مطلوبیت می باشد. در ادامه منطقه هشت با سرانه ۳/۶۲ در رتبه دوم قرار دارد. همچنین، کمترین مطلوبیت نیز متعلق به منطقه سه، با سرانه ۲۴ / ۰ می باشد. علاوه بر این، سرانه کل دسترسی به سرویس بهداشتی زنانه، برابر با ۳۹ / ۰ می باشد که براساس استاندارد ASEAN، بسیار نامطلوب تلقی می گردد. بنابراین، به جهت رسیدن به سرانه مطلوب (عدد یک) نیاز است تا ۸۸۲ چشمه در قالب سرویس های بهداشتی جدید احداث گردد تا با ۱۴۴۱ چشمه به سرانه مطلوب دست یافت. در این راستا، کمبود چشمه ها برای مناطق مشخص شده است.

۳- نتیجه گیری

- سرویس های بهداشتی چه به لحاظ مساحت و چه به لحاظ جمعیت نامتعادل توزیع شده است.
- سرانه دسترسی به سرویس بهداشتی زنانه نیز بسیار پایین تر از استاندارد می باشد که نیاز است با ایجاد سرویس های بهداشتی جدید جبران گردد.
- ۷۰/۰۸ درصد سرویس های بهداشتی در فضای سبز واقع شده اند. این بدین معنی است که جهت دسترسی به سرویسهای بهداشتی، اولاً باید به فضاهای سبز دسترسی داشت.

- ۸۴/۵۱ درصد از کل سرویس های بهداشتی فعال می باشد که این امر خود سرانه دسترسی را کاهش داده است.

- از کل سرویس های بهداشتی ۸۶/۰۸ درصد درموقعیت عمومی واقع شده و ۸۳/۷۷ درصد نیز دارای نگهبان می باشد؛ همچنین، ۵۲/۰۶ درصد نیز فاقد سیستم روشنایی سالم و ۳۷/۶۳ درصد نیز دارای قفل کابین است که این عوامل به نوعی ضامن امنیت سرویس های بهداشتی می باشد که در سطح پایین قرار دارند

- در ایجاد سرویسهای بهداشتی عمومی سطح شهر، اهمیتی به افراد توانیاب و کم توان و همچنین زنان و کودکان داده نشده است. به طوری که هیچ سرویس بهداشتی مناسبی برای افراد توانیاب و کم توان وجود ندارد. سرویس بهداشتی مناسب برای زنان و کودکان نیز فقط یک واحد می باشد. علاوه بر این، هیچ یک از سرویس های بهداشتی سطح شهر نیز مناسب برای زنان جهت رفع نیازهای قانندگی آنان نمی باشد.

- در بررسی متراژ کابین سرویس های بهداشتی مشخص شد که تنها ۲/۵۸ درصد منطبق بر استاندارد می باشد؛ و در مقابل ۲۴/۲۳ درصد نیز کمتر از استاندارد است. علاوه بر این، ۷۳/۰۲ درصد نیز بیشتر از استاندارد میباشد که به لحاظ نسبت طول به عرض نیز دارای مشکل می باشند. یکی دیگر از مؤلفه های سرویس بهداشتی مناسب، وجود تابلو مناسب می باشد که در سطح شهر، تنها ۵۹/۳۸ درصد دارای تابلو مناسب می باشند که درصد پایینی تلقی می گردد.

- مشخص گردید که سرویس های بهداشتی سطح شهر تبریز به لحاظ ارائه خدمات بهداشتی و رفاهی در سطح بسیار پایین قرار دارند. به طوری که ۶۹/۰۷ درصد فاقد سیستم گرمایشی؛ ۹۷/۴۲ درصد فاقد خشک کن دست و دستمال کاغذی؛ ۱۴/۴۳ درصد بهداشتی فاقد مایع دستشویی؛ ۳/۰۹ درصد فاقد سرویس دستشویی؛ ۲۸/۳۵ درصد فاقد سیفون؛ ۴۱/۲۴ درصد فاقد سیفون فعال؛ ۸۷/۲۸ درصد دارای سرویس فرنگی؛ ۷۳/۷۱ درصد فاقد سطل زباله؛ ۳۸/۶۶ درصد فاقد سیستم تهویه؛ ۲۸/۳۵ درصد دارای بوی نامطبوع؛ ۴۴/۸۵ درصد فاقد شیرآلات سالم؛ ۹۸/۹۷ درصد فاقد شیرآلات هوشمند؛ ۸۵/۰۵ درصد فاقد تابلوی مسیریاب؛ ۴۴/۳۳ درصد دارای کفسازی مناسب؛ ۹۰/۲۱ درصد دارای بنای مقاوم؛ ۲۴/۲۳ درصد دارای در و پنجره سالم؛ ۳/۶۱ درصد دارای توری پنجره؛ ۸۷ / ۷۸ درصد فاقد چوب لباسی و ۹۰/۲۱ درصد نیز فاقد جای مناسب جهت قرار دادن وسایل می باشد. همچنین ۷۹/۳۸ درصد سرویسهای بهداشتی در وضعیت نظافتی نامناسب قرار دارند. علاوه بر این، در ۷/۷۳ درصد سرویس های بهداشتی جدایی مناسب سرویسهای زنان و مردان رعایت نشده است.

- برابر نتایج بدست آمده میزان استاندارد بودن کل سرویس های بهداشتی شهر تبریز برابر با ۴۰/۳۸ درصد است. همچنین منطقه نه با ۶۱/۵۴ درصد دارای بیشترین میزان و منطقه ده نیز دارای کمترین میزان سرویس های بهداشتی استاندارد می باشد.

۴- پیشنهادات

۴-۱) پیشنهادات کلان

- ایجاد کارگروه ویژه سرویس های بهداشتی عمومی
- ایجاد سیستم مدیریت پایگاه داده برخط سرویس های بهداشتی عمومی

۴-۲) پیشنهادات خرد

- احداث سرویس های بهداشتی پرتابل (قابل حمل و جابجایی) به جای ابنیه؛ چرا که این امر باعث تسریع فرآیند ساخت شده و با کیفیت بالا میتوان کمبود سرانه سرویس های بهداشتی را بهبود بخشید
- مکانیزه و هوشمند نمودن سرویس های بهداشتی؛ این امر باعث افزایش بهداشت در سرویس های بهداشتی شده و همچنین هزینه های ثانویه را کاهش خواهد داد.
- رسیدگی به وضعیت فعالیت سرویس های بهداشتی، چرا که در هنگام مصاحبه با ساکنین محل، از کم کاری برخی نگهبانان و نا امنی حاصل در راستای آن، شکایت های متعددی صورت میگرفت.
- مکانیابی مناسب سرویس های بهداشتی؛ در وضعیت موجود علاوه بر اینکه پهنه های فاقد پوشش سرویس بهداشتی وجود دارد، بخشی از سرویس های بهداشتی در مکانهای عمومی احداث نشده اند که باعث بوجود آمدن مشکلات امنیتی شده است.
- بهبود کمیت و کیفیت سرویس های فرنگی، چرا که در امر گردشگری، مناسب بودن امکانات بهداشتی امری مهم میباشد.
- ایجاد سرویس های بهداشتی مناسب افراد توانیاب؛ در سطح شهر تبریز سرویس مناسبی از این دست وجود ندارد. این افراد همانند سایر افراد دیگر، شهروند شهر بوده و حق برخورداری از امکانات را دارا می باشند.
- بهبود کیفیت سرویس های بهداشتی با در نظر داشتن زنان و کودکان.
- زیباسازی سرویس های بهداشتی موجود؛ همه سرویس های بهداشتی موجود دارای ظاهری مناسب نبوده و باعث کاهش کیفیت بصری در شهر می شوند.
- تهیه طرحی زیبای برای سرویس های بهداشتی جدیدالحدداث
- ایجاد مجرای جهت تبادل نظر با شهروندان در مورد سرویسهای بهداشتی

- ایجاد امکان بروزرسانی اطلاعات مربوط به وضعیت موجود سرویس های بهداشتی از طریق سیستم مدیریت
برخط

- مطالعه دوره های وضعیت سرویس های بهداشتی عمومی و به روزرسانی پایگاه داده موجود

- بهبود وضعیت تابلوی سرویس های بهداشتی به طوری که نشان دهنده خدمات سرویس های بهداشتی بوده و
خوانایی لازم را داشته باشد.